

Tıbbın tarihinde ölümsüzlük arayışı

Dr. Öğr. Üyesi Elif Gültekin

Kastamonu'da doğdu. 2003-2010 yılları arasında Medical University of Vienna'da tıp eğitimi aldı. 2011-2014 yılları arasında Eyüp Devlet Hastanesinde devlet hizmet yükümlülüğünü tamamladı. Devlet hizmet yükümlülüğünü tamamlarken 2012 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. Aynı kürsüde 2014-2017 yılları arasında araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2016 yılında doktorasını tamamladı. 2017 yılından bu yana Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Tarihte bilinen ilk yazılı destan, bir ölümsüzlük arayışına dairedir. Bu destan Sümerler tarafından yazılmış olan Gılgamış Destanı'dır. Gılgamış, arkadaşı Enkidu'nun ölümü sonrasında ölüm korkusu yaşayan ve bu nedenle ölümsüzlük sırrını aramaya karar veren bir kahramandır. Bunun için Tufan'dan sağ kurtulmuş olan ve tanrılar tarafından kendisine ebedilik verildiğine inanılan Utnapiştim'i bulmaya karar vermiştir. Utnapiştim, etrafı ölüm suları ile çevrili bir adada yaşamaktadır. Tüm zorluklara rağmen ölümsüzlüğün peşindeki Gılgamış ona ulaşmayı başarır. Utnapiştim, Gılgamış'ı bir dizi sınava tabi tutar ama Gılgamış bu sınavlarda başarılı olamaz. Ancak yine de Utnapiştim eşinin isteği üzerine, Gılgamış'a denizin dibinde bulunan gençlik verici bir otun sırrını açıklar. Bunun üzerine Gılgamış denizin dibine dalar ve otu bularak ondan bir filiz koparır. Otu alan Gılgamış, Uruk'a giderken bir pınarın başında su içmek için durur. Bu sırada otu bir yılanı kaptırır. Yılan otu yer yemez deri değiştirerek gençleşir. Gılgamış ise ölümsüzlük şansını yitirerek Uruk'a eli boş döner. (1, 2)

Ölümsüzlük bilgisinin yitirilmesine dair bir başka mitolojik hikâye, Yunan kültürüne aittir. Mitolojiye göre Asklepios, tanrı Apollon ve ölümlü Koronis'in oğludur. Usta bir hekim olarak yetişmiş, hekimliği ve cerrahlığın bütün bilgilerini edinmiştir. Öyle ki ölüleri diriltmeyi

bile başarmıştır. Ancak ölümün ortadan kaldırılması tanrıların kralı Zeus'un hiç hoşuna gitmez. Zeus, doğal düzeni bozan ve kendi gücünü aşan Asklepios'u yıldırımlarıyla öldürerek ölümsüzlük bilgisini yok etmiştir. (3)

Anadolu kültüründe ise ölümsüzlük arayışı Lokman Hekim anlatılarında vücut bulmuştur. Yılanların şahı olan şahmeran sayesinde bitkilerin dilinden anlayan Lokman Hekim, onlardan ölümsüzlüğün ilacını öğrenir. Allah dünyanın dengesi bozulmasın diye Azrail'e o ilacı yok etmesini emreder. Azrail de bu emir üzerine Lokman'ın elindeki ölümsüzlük iksiri şişesine kanat darbesi vurur ve şişe kırılarak içindeki su dökülür. (3)

Ölümsüzlük arayışını konu edinen daha birçok anlatıda ortak figür olarak yılan dikkatleri çekmektedir. Gılgamış Destanı'nın yazıldığı Mezopotamya topraklarında yapılan bir kazıda bulunan, iyileşme Tanrısı Ningishzida'ya sunulmuş tören şişesi üzerinde ağaca sarılmış iki yılan figürünün yer alması, yılanın Sümerler döneminden bu yana sağlıkla ve ölümsüzlük fikri ile ilişkilendirildiğinin göstergesidir. Diğer taraftan Mezopotamya'dan uzak bir coğrafyada, antik Yunan kültüründe, sağlık tanrısı Asklepios'un yılan ile sembolize edildiği görülmektedir. Eski Yunan coğrafyasında onun adına kurulan ve Askleion adı verilen mabetlerde yılan sembolüne sıklıkla rastlanmak-

tadır. Bergama Askleionundaki ünlü yılanlı sütun bunun en güzel örneğidir. Ölümsüzlük sırrına ulaşan Lokman Hekim anlatılarına köken olan Türk-İslam coğrafyasında da bimarhaneler (kelime anlamı yılanlı evdir) ve darüşşifalarda yılan figürleri mimari birer süsleme unsuru olarak sıklıkla kullanılmıştır. Çankırı Cemaleddin Ferruh Darülaifiyesi'ndeki kadehe dolanmış yılan ve birbirine sarılmış yılan figürleri, Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası'ndaki çift yılan sembolü, günümüze ulaşamayan Konya Darüşşifası'na ait Konya İnce Minareli Medrese Müzesi'nde sergilenen çift yılan sembolü, Harran arkeolojik kazılarında bulunan ve Harran Darüşşifası'ndan kaldığı sanılan ilaç kavanozundaki yılan figürleri bunlara örnek teşkil etmektedir.

Bilindiği gibi Türk-İslam toplumlarında, hastaların tedavi edildiği kurumlara külliyeler içinde yer verilmiş, ilke olarak bulaşıcı hastalığı olmayan hastaların toplumdaki uzaklaştırılmaması yaklaşımı benimsenmiştir. Bu durumun tercih edilme sebeplerinden biri, hastaların iyileşip topluma her an geri dönebilecekleri mesajını onlara iletmek ve durumlarından ümit kesmemelerini sağlamaktır. Benzer şekilde, darüşşifa yapılarında sağlık ve kimi zaman ölümsüzlük sembolü olan yılan figürüne yer verilmesinin, hastalara "Buradan iyileşerek ayrılacaksınız" mesajı ile tedavi süreçlerine manevi katkı sağlamak amacı taşıdığı düşünmek mümkündür.

Elbette insanoğlu tarih boyunca ölüme karşı koymanın mümkün olmadığını tecrübe etmiştir. Bu durumu kabullenildiğinde ise kendisini ölümün bilinmezliği karşısında, öldükten sonra başka bir hayatta yaşamını sürdüreceği inancıyla teskin etmiştir. Mısır'da firavunların mumyalanması, bir zamanlar bu dünyada yaşamış herkesin mezarın ötesinde hayatını yenilediği, halen yaşadığı ve zaman sürdüğü sürece de yaşayacağı inancıyla uygulanmıştır. Eski Türk toplumlarında da öldükten sonra benzer bir hayat sürdürebilmesi için ölen kişiler korunacağı kurgana eşyalarıyla birlikte konulmuştur. Ölüler, giydirilip kuşandırılmış, öteki hayatında kendisine gerekecek olan eşyalarıyla, atıyla birlikte gömülmüştür. İnsanların ölümden sonra varlığını ebedi sürdürebilmesi için vücutlarının muhafaza edilmesi gerektiğine inandıklarından, mumyalama Türkler arasında da oldukça yaygın uygulanmıştır.

Ölüm, hayattan göçüp gidenlerle hayatta kalanları birbirinden ayıran son derece hüznü bir olay olduğundan Osmanlı Türkleri'nde ölünün ardından matem kıyafeti giyilmiştir. Matem kıyafeti genellikle siyah veya mor renkte olup, matem kıyafetinin erken çıkarılmasına, özellikle sarayda hiç hoş bakılmamıştır. Diğer taraftan, ölümün yaşatacağı ayrılık acısının bir nebze olsun azaltılabilmesi için Türk-İslam geleneğinde ölüm ve yaşam iç içe kurgulanmıştır. Mahalle-

lerin merkezindeki camilerin ya da külliyelerin avlularında yer alan kabirler, bir yandan hayatta kalanlarla göçüp gidenlerin birbirlerine yakın olmaya devam etmelerini sağlarken diğer yandan hayatın geçiciliğinin ve ölümün hatırlatıcıları olarak insanların hayatlarına çeki düzen vermeleri için bir aracı olmuşlardır. Üstelik günümüzde olduğu gibi şehirlerin dışında konumlandırılmayan kabristanlar, insanlara ölüm sonrasında da geride bıraktıkları tarafından unutulmayacaklarını hissettirdiğinden, ölüm korkusunun da bir miktar önünde geçmişlerdir.

Görüldüğü gibi ölümsüzlük arayışı insanlığın en eski dönemlerine kadar uzandığı gibi, ölüm gerçeği de tarih boyunca kültürü ve sağlık anlayışını şekillendirmiştir. Ancak insanoğlunun ölümsüzlük arayışı bugün de devam etmektedir. Örneđin 1967 yılında psikoloji profesörü James Bedford kanserden öldüğünde bedeninin dondurularak gelecekte bir gün çözülmek üzere bekletilmesini istemiştir. Bunun üzerine ölümünden sonra bedeni sıvı azot kullanarak dondurulmuş ve metal bir tanka konulmuştur. Ölü bir bedeni tekrar hayata döndürmenin bir yolu bugün hala bulunamamış olduğundan Bedford'un vücutu hala konulduğu tankın içindedir. (4)

Günümüz tıbbi ölü bir bedeni yeniden canlandırmayı başaramamış olsa da ömrü uzatıcı pek çok tıbbi uygulamayı hayata geçirmiş bulunmaktadır. Örne-

1967 yılında psikoloji profesörü James Bedford kanserden öldüğünde bedeninin dondurularak gelecekte bir gün çözülmek üzere bekletilmesini istemiştir. Bunun üzerine ölümünden sonra bedeni sıvı azot kullanarak dondurulmuş ve metal bir tanka konulmuştur. Ölü bir bedeni tekrar hayata döndürmenin bir yolu bugün hala bulunamamış olduğundan Bedford'un vücutu hala konulduğu tankın içindedir.

ğün bundan sadece yüz elli yıl önce çocuk ölümleri oranları çok yüksek olmasına rağmen, bugün aşı uygulamaları ile bu oranlar son derece düşmüştür. Doğumların hastane ortamında, hijyenik koşullarda yapılması anne ölüm oranlarını azaltmıştır. Salgın ve bulaşıcı hastalıklardan ölümler, halk sağlığı tedbirleri ve serum, antibiyotik gibi tedaviler sayesinde son derece azalmış durumdadır. Tüm bunların yanında kronik hastalıkları tamamen iyileştiremeye de ilaçlar yardımıyla uzunca seneler hayatta tutmayı başaran modern tıp, yaşam ve organ destek aygıtları sayesinde ileri evre hastalıklarda bile insanların yaşamını uzatmaktadır. Tüm bu gelişmeler sayesinde ortalama insan ömrünün dünyanın az gelişmiş ve dezavantajlı bölgeleri dışında oldukça uzamış olmasını, insanlık tarihi boyunca sürdürülmüş bir ölümsüzlük arayışının sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

Kaynaklar

1) Kılıç, Yusuf. (2017). *Eski Çağ Toplumlarının Mitolojisinde Ölümsüzlük Arayışı*. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt: 4, Sayı:12, syf. 122-156.

2) Efil, Şahin. (2016). *Düşünce Tarihinde ve Modern Tıpta Ölümsüzlük Arayışı ve Eleştirisi*. Beytulhikme An International Journal of Philosophy, Cilt: 6, Sayı: 1, syf. 265-286.

3) Gültekin, Elif. (2018). *Türk Kültüründe Lokman Hekim*. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 88, syf. 123-134.

4) <https://www.gercekbilim.com/bitmek-bilmeyen-arayis-olumsuzluk-bolum-1/>. (Erişim Tarihi: 23.01.2020).